

УДК 781.1:376:31

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.4.25>**Р. О. ДОБРОВОЛЬСЬКА***PhD, старший викладач кафедри вокально-хорової підготовки,
теорії та методики музичної освіти,**Вінницький державний педагогічний університет**імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна**Електронна пошта: rufina.dobrovolska@vspu.edu.ua**<http://orcid.org/0000-0002-1414-8861>***ПОНЯТТЯ МУЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ У ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ**

Музика широко використовувалася протягом усієї історії як цілюща сила для полегшення фізіологічного стану і стресу, але тільки в відносно недавній час музична терапія почала розвиватися як повноцінна професія та дисципліна. Що змінилося, так це сучасна та заснована на дослідженнях, практика в галузі охорони здоров'я людини, а також нові та інклюзивні способи зв'язку з музикою. Ця подвійна ідентичність музичної терапії, як професії здоров'я та дисципліни, так і музичної професії та дисципліни, сприяє величезній різноманітності практик, які характеризують сучасну музичну терапію. Професія музичного терапевта укріплює свою роль в освіті, суспільстві та охороні здоров'я на міжнародному рівні. Незаперечні можливості лікувального та виховного впливу музики в її аналітичній і синтетичній формі на патологічно змінені психічні і соматичні процеси в організмі людини стали імпульсом для виникнення нового наукового напрямку – музикотерапії як одного з лікувально-виховних методів. Термін «музична терапія», найбільш часто вживаний у літературі, має греко-латинське походження й у перекладі означає «лікування музикою». На визначенні поняття «музикотерапія» і його концепції у науковій літературі існують багато різних, досить часто протилежних поглядів вітчизняних і закордонних авторів, що беруть участь у теоретичному і практичному становленні цієї порівняно молодого науки. Аналіз літератури та досліджень з музичної терапії у історико-культурному контексті, дає змогу об'єднати деякі з основних функцій та методів з практики, дослідження та навчання, завдяки яким професія музичного терапевта відома в усьому світі. Дослідження закордонного досвіду становлення та розвитку даної професії та дисципліни, дозволяє впроваджувати практику музичної терапії та розвивати професію музичного терапевта в Україні.

Ключові слова: музична терапія, історико-культурний аспект, музика та лікування, психологічний та терапевтичний ефект.

Вступ. З огляду використання музики в зціленні, історик Пенелопа Гук зазначає, що відстеження витоків дисципліни музичної терапії в Стародавній Греції та європейському Ренесансі є симптомом історичного моменту, коли професія музичної терапії почала набирати силу, але такі «етноцентричні та елітарні припущення більше не є обґрунтованими» [Gouk]. Вона зробила цей коментар з огляду на роботи Шуліана та Шоена 1948го року *Music and Medicine*, описуючи їх як ті, «які також надають великого значення західній моделі догляду» [Schullian and Schoen]. Подібним чином, Хорден зазначає, як деякі дослідники музикотерапії закликали це європейське минуле затвердити сьогодення, приймаючи його як «аксіоматичне, минуле, що може бути інтерпретоване в такому ж світлі, що і теперішнє» [Horden]. Дана ідея, яка походить з античності, була частиною космології та загальном суспільства, яке відрізняється від пере-

конань та умов, що характеризують більшість нині проживаючих людей, тому не може бути впроваджена у наші часи.

Зі збірок Гука і Хордена стає зрозуміло, що відчуття історичної спадкоємності набагато менше, ніж часто передбачається, і що музичні терапевти можуть багато зробити, досліджуючи використання музики не тільки в західних медичних та лікувальних традиціях.

Виклад основного матеріалу. Керолін Кенні та Джозеф Морено сприяли підвищенню обізнаності в рамках музичної терапії, про традиції та цінності міфів та ритуалів [Kenney]. При розвитку сучасних культур, відмінних від наших власних, ми не можемо проводити порівняння будь-яким чином, як пропонує Хорден, тому що умови, традиції та світогляди значно різняться.

Ці спостереження свідчать, що адекватне вивчення історичних і культурних орієнтирів

вимагає критичного вивчення припущень, які визначають нашу власну практику та наукові ідеї. Перші дослідники сучасної музичної терапії йшли такими шляхами лише обмеженою мірою. Вони часто зверталися до науки у пошуках того, що вважали новим та об'єктивним початком в історії музичної терапії. Почали записуватися фізіологічні та емоційні ефекти музики. Девіс і Гфеллер посилаються на раннє посилення статті з музичної терапії, яка з'явилася в пресі в Сполучених Штатах, коли у 1789 році в Колумбійському журналі була опублікована анонімна стаття «Музика з фізичної точки зору» [Davis, Gfeller and Thaut]. Автор описав вплив використання музики на різні «емоційні стани», зазначивши, що «психічний стан людини може вплинути на фізичне здоров'я». У цій статті рекомендується спеціалізована підготовка.

Рухаючись вперед, інтерес до впливу музики на здоров'я продовжувався в паризькому медичному житті в середині XIX століття, про що свідчить трактат доктора Гектора Шомета «Вплив музики на здоров'я та життя», в якому обговорювалося профілактичне використання музики [Alvin]. Тим не менш, відсутність стійких та суворих експериментів можна спостерігати в багатьох ранніх видах використання музики в медицині.

Це все ще було очевидно в середині XX століття і призвело до думки лікаря Сідні Ліхт, яка досі актуальна: «Музиканти повинні бути уважними та обережними у розумінні того, що їхні щирі зусилля можуть призвести лише до дискредитації музики як терапевтичної. У результаті, розвиток цього явища та його прийняття з урахуванням усіх переваг, яким воно наділене, може бути невинувато відкладено, через антагонізм, викликаний екстравагантними та необережними діями самих музикантів» [Licht]. Звіт фізіологічно обґрунтованих досліджень, що вимірюють вплив музики на конкретні групи пацієнтів, відіграло велику роль у появі сучасної музичної терапії у Сполучених Штатах. Такі дослідження призвели до можливостей формування медичної моделі, яка забезпечила відправну точку для дисципліни та професії, що формується.

Багато музичних терапевтів також звернулися до поведінкової терапії та прямого спо-

стереження та документування зовнішньої поведінки пацієнтів. Ця так звана «перша сила» в психології значною мірою сприяла зростанню прийняття музичної терапії з 1950-х по 1970-і роки, особливо у Сполучених Штатах. Психоаналіз і робота Фрейда і Юнга та його наступників («друга сила»), надали ще один важливий орієнтир. У другій половині минулого століття «третя сила» підходу, заснованого на гуманістичній та екзистенційній філософії, почала розвиватися між двома стовпами поведінкової терапії та психоаналізу. Багато музичних терапевтів погодяться з тим, що їхня робота охоплює такі гуманістичні цілі, як «допомога людям у реалізації їхнього потенціалу» [Feder and Feder]. Ларс Оле Бонде зазначає, що робота психолога Абрахама Маслоу пов'язує гуманістичний підхід з підходом трансперсонального, що часто розглядається як «четверта сила» східної та західної філософії та психології [Bonde : 176 – 187]. Кеннет Брусція стверджував, що орієнтованість на культуру можна вважати «п'ятою силою» у музичній терапії, тобто це виклик нашим неконтекстуальним узагальненням про природу музики, терапії та музичну терапію. [Bruscia 2002] Безумовно більшість музикотерапевтів також стверджували, що нам потрібно розвивати більш музичні перспективи.

З моменту появи перших публікацій в 1994 році, висвітлення ряду важливих проблем музичної терапії сприяв еволюції музичної терапії і помістив цю дисципліну і професію, що виникає, не тільки в переважаючих психологічних та терапевтичних підходах, а й у більш культурні, соціальні та музичні розробки та моделі. Це відповідає пропозиції Гука про більш глибокий розгляд культурних контекстів та міждисциплінарних підходів та пропозицію Хордена до музичних терапевтів, вивчити ширші соціальні контексти для кращого розуміння практики [Gouk], [Horden].

Питання, що таке музична терапія, здається, зачаровує людей, але, як відомо, важко знайти визначення, яке підійде всім. Ми можемо почати з опису того, як музична терапія дає можливість кожному з нас вибудувати стосунки з навченим музичним терапевтом і за допомогою цього зв'язку вирішити проблему або задовольнити потребу пацієнта. Музика не є самоціллю, а використовується як засіб

для досягнення мети. Як зазначає дослідник американської музичної терапії Дон Мішель: «будь-яке визначення музичної терапії не є самоочевидним; це не те, що музичні терапевти допомагають музикою людям так, як логопеди та мовні терапевти допомагають розвитку мови». Однак дехто рішуче стверджує, що музичні терапевти насправді допомагають людям саме за допомогою музики; тільки якщо музика також не є самоціллю, вона може бути емоційно та естетично значущою для людини та успішно застосовуватись для інших цілей. Різні музичні та екологічні перспективи цього були розроблені, наприклад, Кеннетом Айгеном у Сполучених Штатах та Гері Анделлом у Сполученому Королівстві [Aigen 2005], [Aigen 2014].

Те, як ми описуємо музичну терапію, залежить від нашого наміру та мети у цій ситуації. Студентам та музикантам музичної терапії може бути цікаво дізнатися більше про те, як музика адаптована до потреб різних людей. Тут обговорення може бути зосереджено на композиційних та імпровізаційних техніках та діапазоні музики, включаючи використання методів написання пісень та сприйнятливості слухання. Велика кількість керівників бюджетних установ, які обговорюють питання про те, чи слід створювати посаду музичного терапевта, часто потребують переконливих доказів ефективності музичної терапії. Чи є якісь дослідницькі докази, що стосуються даного контексту? Тут обговорення може бути спрямоване на деякі терапевтичні результати або вплив роботи, включаючи будь-які обмеження чи протипоказання.

Музика пропонує людям універсальний простір для встановлення контакту. У музичній терапії ми спостерігаємо, як люди використовують музику та що може вплинути на потік інтерактивного спілкування. Памела Стіл нагадує музичним терапевтам про їхню головну відповідальність – це вміння чути: «Мабуть, одним із найголовнішого, що ми пропонуємо нашим пацієнтам у просторі та часі терапевтичного середовища, є наша готовність і здатність слухати» [Steele]. Вона розвиває поняття присутності та участі, яке раніше обговорював Кенні: «Участь має на увазі взаємний обмін, пильність, винахідливість, дбайливість,

наполегливість, терпіння та керівництво. Це виражає ставлення як способу життя» [Kenney].

Більш формальні визначення музичної терапії змінювалися з роками, оскільки нова професія адаптувалася до різних потреб, контекстів та культурних змін щодо природи здоров'я. З раннього розвитку професії стандартним визначенням у Сполученому Королівстві було визначення Елвіна з 1975 року: «Музична терапія – це контрольоване використання музики в лікуванні, реабілітації, освіті та навчанні дітей і дорослих, які страждають на фізичні, психічні або емоційні розлади» [Alvin]. Слово «контрольований» означає, що музика використовується чітко та цілеспрямовано, але визначення в цілому робить підхід, орієнтований на терапевта, начебто терапія «зроблена» людьми. Термінологія вступає і виходить із моди, пов'язана з філософськими, етичними та моральними перспективами.

Серед сучасних музичних терапевтів був певний дискомфорт при використанні деяких термінів у визначенні Елвіна. Термін «терапевтичні цілі» займає центральне місце у визначенні, опублікованому в 1980 році Асоціацією музичної терапії у Сполучених Штатах та формує власне поняття, в якому музична терапія визначена як «використання музики для досягнення терапевтичних цілей: відновлення, підтримання та покращення психічного та фізичного здоров'я» [Bruscia 1998a]. Багато визначень зі Сполучених Штатів протягом цього періоду відносяться до впливу на зміни в поведінці, наприклад: «Терапевт використовує музику в терапевтичному середовищі, щоб впливати на зміни у почуттях та поведінці пацієнта» [Fleshman and Frygear].

Замість того, щоб посилатися на втручання, орієнтовані на терапевта, і «зроблену» людьми терапію, багато авторів підкреслюють, що музична терапія відбувається у творчому контексті відносин, що розвиваються. В даний час основна увага приділяється іншим аспектам, що впливають із первісного грецького значення терапії, а саме до людських якостей турботи, догляду та служіння. Ми бачимо, що різні акценти продовжують домінувати в дискусіях як на національному, так і на міжнародному рівнях. Два елементи «музика» та «терапія»,

кожен з яких має свою власну базу знань ще до того, як ми почнемо досліджувати складності, межі та збіги при об'єднанні двох світів. Зрозуміти як і де розміщуються різноманітні акценти, також складно.

Крім того, існують різні міжнародні стандарти щодо навчання музичної терапії. Це також впливає на наші визначення. Деякі курси навчають лише аспірантів-професійних музикантів певної зрілості, які мають певний досвід роботи з різними групами пацієнтів; інші курси проходять безпосередньо в школах за програмами першого ступеня. Характер професії, що розвивається на міжнародному рівні, робить ще важливішим виявлення спільних областей та підтримку природної еволюції будь-яких міжнародних стандартів і кодексів практики, як уже згадувалося у зв'язку з подіями в Європі. Різні країни будуть розробляти різні визначення музичної терапії відповідно до своїх власних музичних і культурних історій та особливих моделей догляду. Саме поняття терапії можна розглядати як надмірно індивідуальну концепцію, і ситуація стає ще складнішою, як тільки ми розуміємо, що музика використовується як частина традиційних ритуалів зцілення [Mogno : 271]. Музичні терапевти реагують на ці виклики декількома способами, частково уточнюючи межі своєї практики, а частково розширюючи та перевизначаючи її.

Музичні терапевти були стурбовані складнощами визначень протягом усієї історії професії, і необхідність ретельного огляду змусило Брускіа в 1989 році написати цілу книгу на цю тему. Трохи менш ніж через десять років він опублікував друге видання, багато розробок та застосування практик в наступні роки, надали йому багатий спектр матеріалів для внесення змін і доповнень до свого початкового тексту.

У 1989 році він запропонував це робоче визначення: «Музична терапія – це систематичний процес втручання, в якому терапевт допомагає пацієнту досягти здоров'я та благополуччя, використовуючи музичний досвід та відносини, які розвиваються завдяки їм як динамічні сили змін» [Bruscia 1989]. Незважаючи на те, що друге видання *Defining Music Therapy* ретельно переглянуто, Брускіа змінив лише одне слово у своєму пізнішому визначенні, замінивши

дієслово «просування» на дієслово «досягти» [Bruscia 1998a]. Ця заміна передає зміну в поглядах, натхненних салютогенною орієнтацією Антоновського. Аарон Антоновський був ізраїльським медичним соціологом, який стверджував, що професії орієнтовані на турботу про здоров'я, були занадто зосереджені на патології і потрібно більше фокусуватись на тому, як люди керують стресом і залишаються здоровими (салютогенез) [Antonovsky].

У 1998 році Брускіа розглядає здоров'я як контекстуалізований процес, а не просто стан людини і він описує його як «процес становлення максимального потенціалу для індивідуальної та екологічної єдності» [Bruscia 1998a]. У першому виданні цієї книги Бунт запропонував своє власне робоче визначення, використовуючи термін «благополуччя», який наголошує на емпіричному вимірі здоров'я. Було внесено дві зміни: було додано слова «пацієнт/учасник» та «духовний». Перше слово додано для роз'яснення діапазону медичних та соціальних контекстів практики музичної терапії, друге слово було додано після презентації книги, коли член аудиторії прокоментував, що початковому визначенню не вистачає цього важливого аспекту: «Музична терапія – це використання звуків і музики в відносинах між пацієнтом/учасником і терапевтом, для підтримки та заохочення фізичного, психічного, соціального, емоційного та духовного благополуччя» [Bunt 2001], [Bunt 2002].

Більшість визначень музичної терапії намагаються відобразити опис професійної практики. Визначення музичної терапії, що охоплює ширші соціальні перспективи, було розроблено Руудом, який припускає, що музична терапія спрямована на «збільшення можливостей людей до дії». Ця думка заснована на соціологічному розумінні проблем зі здоров'ям. Здоров'я, якщо воно розуміється як «можливості для дій», ставиться під сумнів не тільки через індивідуальні проблеми, а й через структурні бар'єри в суспільстві. Музичні терапевти іноді працюють з людьми, чийі труднощі можуть бути «пов'язані з матеріальною та економічною структурою суспільства або чийі проблеми більшою мірою формуються їх власними відносинами та роздумами, а також відносинами з іншими, а не лише їх

індивідуальною чи предметною біологічною конституцією» [Ruud].

Нові визначення продовжуватимуть з'являтися по мірі того, як музична терапія взаємодіє зі змінами у суспільстві. Перевизначення музичної терапії – це не тільки діяльність вчених, які сидять за своїми столами, а й вся професія, що працює практично у різних сферах. Зростання музичної терапії від новаторської практики до університетської освіти, професійної практики та досліджень поступово призвело до розробки нової дисципліни. Тому нам потрібні визначення та дослідження про ідентичність поняття. Стідж раніше пропонував це визначення: «Музична терапія як дисципліна – це процес вивчення взаємозв'язку між музикою та здоров'ям» [Stige].

Висновки. Актуальною проблемою є те, що відносини між музикою та здоров'ям можуть бути зрозумілі та вивчені у різних теоретичних

рамках. Коли доходить до розвитку музичної терапії як власної, потенційно окремої дисципліни, ситуація далеко не проста. Як і на початку будь-якої нової професії, проводяться пошуки серед суміжних і усталених дисциплін для загальних орієнтирів. Спектр дисциплін, що лежать в основі музичної терапії, включає соціальну антропологію, музикознавство, етномузикологію, історію, психологію, неврологію, соціологію та медицину. Музичні терапевти також посилаються на філософію та міфологію та усвідомлюють вплив інших форм мистецтва з гуманітарних наук, таких як поезія та образотворче мистецтво. Цей перелік не є вичерпним. Музична терапія, очевидно, є новою дисципліною, що має зв'язки з науками, мистецтвом та гуманітарними науками, тому дослідження цих взаємозв'язків є актуальною науковою проблемою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Aigen, K. (2005) *Music-Centered Music Therapy*, Gilsum, NH: Barcelona Publishers.
2. Aigen, K. (2014) *The Study of Music Therapy: Current Issues and Concepts*, New York: Routledge.
3. Alvin, J. (1975) *Music Therapy*, London: Hutchinson.
4. Antonovsky, A. (1979) *Unraveling the Mystery of Health: How People Manage Stress and Stay Well*, San Francisco: Jossey-Bass.
5. Bonde, L.O. (2001) «Steps towards a meta-theory of music therapy? An introduction to Ken Wilber's integral psyChology and a discussion of its relevance for music therapy» *Nordic Journal of Music Therapy*, 10, 2: 176-87.
6. Bruscia, K.E. (1989) *Defining Music Therapy*, Spring City, PA: Spring House Books.
7. Bruscia, K.E. (1998a) *Defining Music Therapy*, 2nd edn, Gilsum, NH: Barcelona Publishers.
8. Bruscia, K.E. (2002) Foreword to B. Stige, *Culture-Centered Music Therapy*, Gilsum, NH: Barcelona Publishers.
9. Bunt, L. (2001) 'Music therapy', in S. Sadie (ed.) *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, vol. 17, London: Macmillan.
10. Bunt, L. (2002) 'Music therapy', in A. Latham (ed.) *The Oxford Companion to Music*, Oxford: Oxford University Press.
11. Davis, W.B., Gfeller, K.E. and Thaut, M.H. (eds) (2008) *An Introduction to Music Therapy Theory and Practice*, 3rd edn, Silver Spring, MD: American Music Therapy Association.
12. Feder, E. and Feder, B. (1981) *The 'Expressive' Arts Therapies: Art, Music and Dance as Psychotherapy*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
13. Fleshman, B. and Fryrear, J.L. (1981) *The Arts in Therapy*, Chicago: Nelson-Hall.
14. Gouk, P. (ed.) (2000) *Musical Healing in Cultural Contexts*, Aldershot, UK: Ashgate.
15. Horden, P. (ed.) (2000) *Music as Medicine: The History of Music Therapy since Antiquity*, Aldershot, UK: Ashgate.
16. Kenny, C. (1982/1988) *The Mythic Artery: The Magic of Music Therapy*, Atascadero, CA: Ridgeview.
17. Moreno, J. (1988) «The music therapist: creative arts therapist and contemporary shaman» *The Arts in Psychotherapy*, 15, 4: 271-80.
18. Licht, S. (1946) *Music in Medicine*, Boston: New England Conservatory of Music.
19. Ruud, E. (1998) *Music Therapy: Improvisation, Communication and Culture*, Gilsum, NH: Barcelona Publishers.
20. Schullian, D.M. and Schoen, D. (1948) *Music and Medicine*, New York: Henry Schuman.
21. Steele, P. (1988) Foreword, *Journal of British Music Therapy*, 2, 2.
22. Stige, B. (2002) *Culture-Centered Music Therapy*, Gilsum, NH, Barcelona Publishers.

R. O. DOBROVOLSKA

*PhD, Senior Lecturer at the Department of Vocal and Choral Training,
Theory and Methods of Music Education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine
E-mail: rufina.dobrovolska@vspu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-1414-8861>*

**THE CONCEPT OF MUSIC THERAPY
IN THE HISTORICAL AND CULTURAL CONTEXT**

Music has been widely used throughout history as a healing force to alleviate physiological conditions and stress, but it is only relatively recently that music therapy has begun to develop as a full-fledged profession and discipline. What has changed is modern and research-based human health practice, as well as new and inclusive ways of connecting with music. This dual identity of music therapy, both as a health profession and discipline and as a music profession and discipline, contributes to the enormous diversity of practices that characterize contemporary music therapy. The profession of music therapist is strengthening its role in education, society and health care at the international level. The undeniable possibilities of the therapeutic and educational influence of music in its analytical and synthetic form on pathologically altered mental and somatic processes in the human body became the impetus for the emergence of a new scientific direction – music therapy as one of the therapeutic and educational methods. The term “music therapy”, most often used in literature, is of Greek-Latin origin and means “musical treatment”. On the definition of the term “music therapy” and its concept in the scientific literature, there are many different, quite often opposing views of domestic and foreign authors who participate in the theoretical and practical development of this relatively young science. An analysis of music therapy literature and research in a historical and cultural context brings together some of the core functions and methods of practice, research and teaching for which the profession of music therapy is known worldwide. The study of the foreign experience of the formation and development of this profession and discipline allows to introduce the practice of music therapy and develop the profession of music therapist in Ukraine.

Key words: music therapy, historical and cultural aspect, music and treatment, psychological and therapeutic effect.